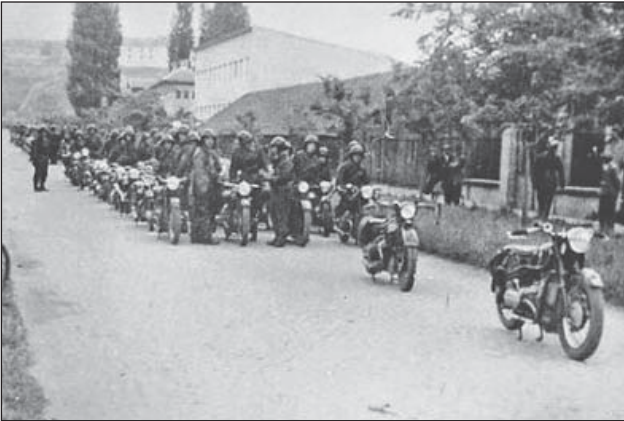

Somkutas Róbert

A Magyar Királyi Honvédség páncélozott eszközökkel felszerelt felderítő csapatai

X. rész

102. ábra. Motorkerékpáros alegység Újvidéken

A Sándor-csoport elővédje 1941. április 13-án 19.30-kor, a zöm 20 órára érte el az Újvidéktől északra lévő felrobbantott csatornahídat és felvette az összeköttetést az 1. gépkocsizó dandárral.

Itt tájékoztatást kapott az 1. gépkocsizó dandár parancsnokától, hogy kétezrednyi ellenséges katona a felszerelését hátrahagyva délkeletre Titel irányába menekült az üldözés elől. A Sándor-csoport kimerültsége és megfelelő erő hiánya miatt csak 14-én hajnalban tudta folytatni menetét, miután éjfél előtt beérkezett a Sándor-csoport még Szabadka előtt lemaradt harmadik lépcsője. Állományában a Hervay Béla százados parancsnoksága alatt álló 3. puskás század, a felderítő-zászlóalj 2. kisharckocsi-százada (parancsnoka Mészöly Géza százados) és a 12. kerékpáros üteg volt. Ez a csoport kapta feladatul, hogy április 14-én hajnali 4 órakor induljon üldözésükre Sajkásszentivánon át Titel irányában. Feladata volt még, hogy kiérkezve a Dunához, vegye birtokba a dunai átkelőt, akadályozza az ellenség átjutását a déli partra és vegye fel a kapcsolatot a már ott lévő német csapatokkal.¹⁷⁶ Mészöly Géza százados a kisharckocsi-század parancsnoka a „kikülönített századával Titelnél a zászlóaljtól teljesen elszigetelten gyors, határozott, merész és ötletes fellépésével az ellenséget meglepte, egy ötszörös túlerőt fegyverzett le” – olvasható a ki-tüntetési felterjesztésben. Közel 2000 fős ellenséges alakulat kapitulált. A csoportosítás másnap csatlakozott a dan-

103. ábra. Délvidéki bevonulás Muravidéken – Alsólendván (Fortepan)

104. ábra. Lovas tüzéregység menetben (Fortepan 43580)

dár zöméhez, de előtte még sikeres helységarcot folytatótt Bácsszöregnél.¹⁷⁷

Amikor a Sándor-csoport már Újvidék felé tört előre, a 2. gépkocsizó dandár zöme még csak Szabadkán igyekezett keresztülvergődni.

A zöm élén lévő 5. zászlóalj parancsnoka, miután 13-án 08.45-kor (közel 8 óras várakozás után – S.R.) megtudta, hogy a műút helyreállítására még estig várniuk kell, zászlóaljával kitért és a dűlőutak kihasználásával újból elérte a műutat. A zászlóaljjal menetelt a 2. gépkocsidandár parancsnoka és a Sándor-csoport harmadik lépcsője is. A műútra kiérkezve a dandár vette a Sándor-csoport jelentését, hogy folytatja a menetét Újvidék felé. Ekkor indították utána a 3. menetlépcsőt, amely így érkezett be 23.30-kor Újvidékre.

A 2. gépkocsizó dandár parancsnoka és az 5. gépkocsizó zászlóalj 13-án 16.40-kor ért be Szabadkára és ekkor kapta meg a hadtestparancsnok 12-én éjfélkor kiadott, a 13-i előnyomulásra szóló parancsát (!), amely akkor még a Temerin, Káty, Újterületére való kiérkezést és részeivel Újvidék és Titel birtokba vételét határozta meg. Mivel a 13-án délelőtt kiadott kiegészítő intézkedésről még nem tudott, ezért elhatározta, hogy a Sándor-csoporttal folytatja az előretörését Újvidékre, a dandár zöm élén menetelő 5. gépkocsizó zászlóaljjal pedig Titelre tör előre, a többi részeivel Temerin, Káty területére menetel.

Szabadkán a csetnikekkel folytatott rövid csatározás után a dandár parancsnoka az 5. gépkocsizó zászlóaljjal folytatta menetét, és 17.50-kor Topolyára, majd 19.50-re Szenttamás elé érkezett.

Menetközben vette a hadtestparancsnok délelőtt kiadott kiegészítő intézkedését, amely szerint már az eredetileg

2. gépkocsizó dandár részére szánt feladatokat az 1. gépkocsizó dandár kapta meg. Mivel az új intézkedés nem tartalmazott új feladatot a 2. gépkocsizó dandár számára, a parancsnok megmaradt az előbb említett elhatározása mellett.¹⁷⁸

A gyorsadtest parancsnoksága annak érdekében, hogy a parancsnok személyesen vezethesse a Szenttamásról Újvidék irányába visszavonuló ellenség bekerítését, a csapatokhoz közelebb, Kula községbe települt.

A kiadott intézkedés is ezt tükrözte; alap gondolata szerint az 1. gépkocsizó dandár zömével Újvidék felől északra, a Sándor-csoport Szenttamástól délre a 2. lovasdandár zömével együtt, a lovasdandár részeivel pedig a csatornán átkelve keletről és nyugatról, a Szenttamásról a visszavonuló ellenséget teljesen bekeríti és megsemmisíti.

Ezt a tervet azonban addigra az események már részben túlhaladták, részben pedig a kialakult események a végrehajtását meggátolták. Így például a Sándor-csoport újvidéki előretörésével az ellenséget nyugatra szorította, az 1. gépkocsizó dandár Petrőcnél felszámolta az ellenséget, a 2. lovasdandár 15. kerékpáros zászlóalja csak éjjel tudott átjutni a csatorna déli partjára Újverbásznál, és az 1. gépkocsizó dandár pedig csak késő este ért ki Újvidékre, ahonnan a felrobbantott hidak miatt nem tudott átkelni a Ferenc József-csatorna északi oldalára.

A 2. gépkocsizó dandár – amely lemaradt eredeti feladatának teljesítéséről – 17.45kor új feladatot kapott, hogy gyorsítsa meg („folytassa a legnagyobb eréllyel”) a déli előnyomulását és még aznap érjen ki Topolya, Kulán át Bácsk keresztúr, Torzsa, Urszentiván, Pincéd területére, ahol majd beszállásol. Részével ki kellett jutnia Palánkára. Ezt a feladatot az 5. gépkocsizászlóalj menetének megkezdése-

kor kapta, ezért a zászlóaljat kénytelen volt megfordítani Titel irányából. Az ellentétes irányban megindította menetét és a dandárparancsnokkal együtt 22.30-ra érkezett Kulára ahol beszállásoltak

A 6. gépkocsizó zászlóalj – amely még mindig Palics és Szabadka között ismételt csetnik rajtaütések között vesztegelt – csak 14-én, 8-9 óra között tudott beérkezni Kulára.

A dandár 12. kerékpáros zászlóalja, amely 13-án reggel 7.30-kor kezdte meg a menetét, 10 órakor Szegeden áthaladva, este 20 órára érkezett Ludasra. A 2. gépvontatású tüzérosztály is csak 18-19 óra között érkezett Palicsfürdőre, mert csetnikharcok késleltették.

A 2. gépkocsizó dandár a 13/14-ére virradó éjszakáján Újvidéktől Palicsfürdőig elhúzódo csoportosításban, elaproszva helyezkedett, egyes kötelékei elszállásolva, mások nehéz éjszakai meneteket végrehajtva.¹⁷⁹ *(Ezek alapján a dandár a kapott parancsot ismét nem tudta teljesíteni, vagy másképpen fogalmazva a gyorshadtest ismét egy – az adott helyzetben – végre nem hajtható intézkedést adott ki – S.R.)*

Az 1. lovasdandár a Topolya, Bajma, Jakabszállás területére való előrenyomulást kapta feladatul.

A gépkocsizó részek közül a 3. gépvontatású könnyű tüzérosztály 14.15-re, a páncélos zászlóalj törzse és a páncélgépkocsi-százada 15 órára érkezett meg Topolyára.

A dandár lovas légvédelmi gépágyús ütege 6 órára érkezett meg Bajmokra, onnan 17.50-kor indult Pácsérra, ahol csetnik harcokba keveredett, valamint a nagy torlódások miatt csak hajnalban folytathatta menetét Topolyára, ahová 14-én 09.30-kor érkezett be.

Topolyán 17-18 óra között csetnik támadás volt, aminek elfojtásában az ott lévő csapatok részt vettek.

A lovas részeket Bajmokra csoportosították. A 4. huszárezred I. osztálya Bajmokon maradt, a II. osztálya még csak Kiskörösön volt, és éjfélkor kezdte meg az előrevonását, így 16 órára érkezett Bácsalmásra és ott éjjelezett. Hajnali 3 órakor kezdte meg előrevonását Bácsalmáson át a 3. huszárezred I. osztály fél állománya, valamint az 5. és a 6. páncéltörő ágyús század is, végül 17 órakor érkeztek meg Bajmokra. A II. osztály megmaradt része 22 órakor érkezett Bácsalmásra. A dandár 1. lovas tüzérosztálya 13-án még csak Kiskunmajsa volt vasúti kirakodáson.

A dandár 13. és 14. kerékpáros zászlóaljainak első részei Kecskeméten kirakodtak, menetet hajtottak végre Mélykútra, és ott éjjeleztek.¹⁸⁰

Az 1. gépkocsizó dandár feladata az Újvidék-Kátya-Újvidék északi területének biztosítása, valamint egy megerősített különítmény kiküldésével Újfutak és Titel területének kézben tartása volt. Az április 13-án késő este már Újvidékre beérkezett parancsnokságok és csapatok ellen a csetniknek kisebb szünetekkel egész éjszaka rejtett helyekről tűzrajtaütéseket hajtottak végre és tevékenységüket másnap is folytatták, amíg a kijelölt erők át nem fésülték alaposan a várost.¹⁸¹

Reggel a dandárparancsnok Kátyra rendelte a 3. gépkocsizó zászlóalj két századát, amelyek harc nélkül elfoglalták a községet és többek között 6 löveget zsákmányoltak.

Egy másik megerősített század pedig a 4. gépkocsizó zászlóalj egy századával együtt elérte Titelt, aminek elfoglalása előtt Temerin és Sajkagyörgye területén rajtaütöttek egy szerb ezred erejű csoportosításon, amely rövid harc után letette a fegyvert.

A 2. gépkocsizó zászlóalj Hódság és Paripás területén maradt vissza. 14-én 6 órakor megkezdte menetét Úrszentiván, Ó-Sóve, Dunagáloson át Ófutakra, ahová 12 órakor érkezett meg. Itt 14 órakor vette az Újvidékre való azonnali bevonulási parancsot, hogy megtisztítsa a fűtőház

105. ábra. Kilótt Csaba páncélautó

és a repülőtér környékét a csetnikektől. A 14. kerékpáros zászlóalj Új-Futakon és Begecsen maradt.

A IV. kerékpáros zászlóalj az 1. gépkocsizó dandár szárnyát biztosítva Paripás, Pincéd, Úrszentiván, Ó-Sóve, Ó-kéren át Újvidékre való menetre kapott parancsot. A 06.30-kor induló zászlóalj 11 óra körül ért Bácsszőreg pusztához, ahol harcba keveredett az orvlövészekkel. 11.30-kor parancsot kapott az Újvidékre való bevonulásra, de a felrobbantott hidak miatt vissza kellett fordulnia Petrőcre, és csak késő este érkezett Új-Futakra, ahol éjjelezett. 5-én reggel visszalépett a IV. hadtest alárendeltségébe.

A 2. gépkocsizó dandár parancsnoksága Kulán éjjelezett, ahol egész éjszaka tartott a tűzharc a csetnikkel. A 2. gépkocsizó dandár az Úrszentiván-Torzs-Bácskeresztúr-Pincéd térség elfoglalását kapta feladatul, és egy tüzéséggel megerősített biztosító csoport kiküldését rendelte el Palánkára.

Ennek alapján a megerősített 5. gépkocsizó zászlóalj 12 órakor megkezdte a menetét Pincéden át Palánkára, de az utak járhatatlansága miatt kénytelen volt visszafordulni és menetcélját csak a Bács-Keresztúr, Hódság és Bácsan át tudta megközelíteni. Palánkára 16.30-kor érkezett be.

6. gépkocsizó zászlóalj megerősítve a gépvontatású tüzérosztály 2. ütegével 12 órakor indult Kuláról és 18-19 óra között érkezett be Torzsára.

A 12. kerékpáros zászlóalj a kialakult nagy torlódások miatt csak 14-én 08.30-kor folytathatta menetét Palicsfürdőről és 14 órára ért Kulára. A kulai utcai harcok miatt a tervezett 16 óra helyett csak 18.30-kor tudott újra elindulni Pincéd felé, de a rossz útviszonyok miatt 23 óráig csak Liliomosig jutott el, és ott éjjelezett.

Sándor alezredes csoportja 14-én délelőtt Újvidék északi részét tisztította meg a csetnikektől. 10.30-kor vette a dandár parancsát, hogy azonnal induljon Szenttamáson át Kulába. A csoport az ejtőernyős századot a zsákmány őrzésére hátrahagyva, 14 órakor kivonult Újvidékről és

106. ábra. A Villányba gyülekeztetett magyar gyorscsapatok Toldi harckocsija és tehergépkocsijai (Fortepan 71498)

(Fotók a szerző gyűjteményéből.)

Bácsszőreg-pusztán át – ahol egyórás utcai harcot vívott a csetnikekkel – folytatta a menetét, de Kula előtt (mivel a településen utcai harcok folytak) letáborozott.

A Titelre kikülönített csoportjával megszakadt az összeköttetése. Csak 20 órakor kapott jelentést arról, hogy a titeli különítmény rajtaütött egy ellenséges csoportosításon és 1500 fő letette a fegyvert az 1. és 2. gépkocsizó dandár odairányított erői előtt, majd a foglyokat átadták a 2. lovas dandárnak.

A lemaradó felderítő-zászlóalj részei 14-én vonultak át Szabadkán, majd még aznap Szenttamás–Bácsszőregen keresztül Újvidékre érték utol a dandárt.¹⁸²

A 2. gépkocsizó dandár végül 2 napos viszontagságos menet után, április 14-én újra összpontosult.

A hadtestparancsnok a két lovasdandárt az elhelyezési körleteikben hagyta.¹⁸³

Az 2. lovasdandárnak csendes éjszaka után 14-én nyugodt pihenőnapjuk volt, azonban az átkutatások és tisztog

gatások továbbra is folytatódtak. Délben a dandárparancsnokság áthelyezte székhelyét Új-Verbászra, és a 15. kerékpáros zászlóalj egy megerősített századát Kulára rendelték rendfenntartásra. Az Öbecsén lévő 2. huszárezred biztosításra 1-1 megerősített századot különített ki Nádáljára és Csurogra. A Szenttamáson lévő 4. gépvontatású tüzérsztyályhoz 18.20-kor bevonult a korábban Újvidékre kikülönített 2. ütege.¹⁸⁴

Az 1. lovasdandár beérkezett részei a 13-án elfoglalt elhelyezési körletében Topolyán és Bajmokon pihentek, amíg a többiek fel nem zárkoztak. A 3. huszárezred 14-én estig beérkezett. A 4. huszárezred teljes állománya 10.30-ra a Bajmokon volt. A 14. és 13. kerékpáros zászlóalj teljes állománya 23 óráig beérkezett Topolyára. A lovas tüzérsztyály 14-én 21 óráig még csak Tompára érkezett be, és ott éjjelezett. A lovas légvédelmi gépágyús üteg „beszorult” más csapatok menetébe (13. dd.), és az így keletkezett torlódást kihasználó csetnik rajtaütés elleni harcban sikeresen részt vett. Az üteg így csak 14-én 10 órakor tudott bevonulni Topolyára.

1941. április 14-én, a gyorsdandár kivonásával a Duna-Tisza közéről gyakorlatilag befejeződött a gyorsdandár délvideki hadműveleti tevékenysége. A hadtest állományrendezés végrehajtása után kivonásra került a Duna-Tisza közéből, és felkészült – már német alárendeltségben – újabb hadműveleti feladat végrehajtására.

A GYORSHADTEST KIVONÁSA A DUNA-TISZA KÖZÉRŐL

A hadtest javaslatára a hadsereg 14-én 17.35-kor kiadta az intézkedését a gyorsdandár Duna-Tisza közéből történő kivonására. Az intézkedés érintette a hadtest közvetlen csapatait, a két gépvontatású tüzérsztyályt, a két gépkocsizó dandárt, valamint a lovas dandárok páncélos és kerékpáros zászlóaljait, illetve gépkocsizó utászsztyádait.¹⁸⁵

A kivonás végrehajtásához két csoportot hoztak létre. Az első csoport – a kivonásra kerülő zöm – amelybe beletartozott a gyorsdandár a közvetlenjeivel, a III. közfeldérítő repülősztyád, a IV. és az V. gépvontatású tüzérsztyályok, az 1. és a 2. gépkocsizó dandárok, valamint az 1. és 2. lovasdandár gépkocsizó utászsztyádai. A csoportnak úgy kellett végrehajtania a menetet Zomboron és Baján át, hogy április 14-i felváltásukat követően legkésőbb április 15-ig beérkezzenek Bátaszék és Villány körzetbe.

(Folytatjuk)

JEGYZETEK

- 176 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 134.;
- 177 Kiss Gábor Ferenc: Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941, Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012, 190.;
- 178 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 134–135.;
- 179 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 136.;
- 180 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 137.;
- 181 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 153.;
- 182 Kiss Gábor Ferenc: Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941, Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012, 189.;
- 183 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 154–155.;
- 184 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 156.;
- 185 HIM HL TGY 2191 Pokorny H. Délvidék 1941, 151.